

Türkiye'nin Eğitim Sorunları, AKP'nin Eğitime Bakışı ve Çözüm Önerileri

Hüseyin Gül

*Doç. Dr.
Süleyman Demirel Üniversitesi
İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü
E-posta: gulhuseyin@yahoo.com*

Giriş

Ülkemizde, eğitim alanında sorunlar ciddi düzeyde devam etmektedir. Eğitime erişimin belirli sosyoekonomik gruplar için halen sorunlu olması, okuma-yazma oranlarının halen istenen düzeyde olmaması, mesleki eğitimde yaşanan sorunlar, eğitimde ve istihdamda yer almayan ve mesleki becerisi olmayan gençler arasında işsizliğin yüzde 30'ları aşması, eğitimin sağladığı yeteneklerin günün gereklerine yanıt vermede yetersiz kalması gibi birçok eğitim sorunu ile karşı karşıyayız. Eğitime yeterince kamusal kaynak ayırlamaması, eğitimde kalitenin düşük olması, dershaneciliğin okulun yerini alması, eğitim hakkı ve sosyal devlet anlayışının bir kenara itilerek özelleştirmeden medet umulması gibi nedenlerle eğitim gibi çok önemli bir kamusal-toplumsal hizmetin piyasaya ve sivil topluma ve bu ad altında cemaatlere devri de önemli sorunlar arasındadır. Bu sorunların, ülkenin kalkınmasına zarar vereceğinin, nitelikli insan gücü yetiştirilmesinde sorunlara yol açacağı ve daha da önemlisi uzun dönemde ulusal bütünlüğe, fırsat eşitliği ilkesine, toplumsal adalete, birliğe ve barışa zarar vereceğinin, devlete ve demokrasiye olan güveni sarsacağı ve görülememesi ise ayrıca üzüntü vericidir. Bu yazıda, mevcut eğitim sistemimizin genel başlıklar halinde temel sorunları ile AKP iktidarının eğitimde gerçekleştirdiği dönüşümlerin ne anlam ifade ettiği, bu dönüşümleri nasıl okumamız gerektiği ve çözüm önerileri tartışılmaktadır.

Eğitimin Önemi ve Yeri

Eğitim, bireyin kendi potansiyelini ve yaratıcı gücünü keşfetmesine yardımcı olarak; insani gelişimini sağlar, içinde yaşadığı topluma ve dünyaya

duyarlılığını ve uyumunu artırır, vatandaşlık bilincini geliştirir, ulusal ve uluslararası işgücü piyasalarının gerektirdiği yetenekleri, becerileri ve donanımı kazandırır. Bunun yanında, özellikle uygulamalı eğitim, bireylerin öğrendiklerini gerçek hayata uygulayabilme kapasitesini artırır, günün koşullarına göre yeni bilgi ve teknolojileri etkin olarak kullanabilmelerini ve daha üretken olmalarını sağlar.

Ancak eğitim, her toplumda istenen insanı ve insan gücünü yetiştirirken, aynı zamanda siyasal görevler de yüklenir. Cumhuriyetin ilk ciddi devrim hamlesi olan 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim kurumlarının tümü Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmış, mektep-medrese ikiliği ortadan kaldırılarak, eğitim laik ve karma hale getirilmiştir. Hemen sonrasında kabul edilen 1924 Anayasası ile; devletin sunduğu eğitim hizmetlerinden tüm Türk vatandaşlarının yararlanabilmesi için, eğitimin her kademedeki ücretsiz olması ilkesi kabul edilmiştir. Benzer olarak, 1939 sayılı Milli Eğitim Temel Yasasında ve 1982 Anayasasında kabul edildiği biçimi ile ülkemizde eğitimin temel amacı ve işlevi; "Demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti" ilkesini, Cumhuriyetin felsefesini, temel ilke ve değerlerini benimsemiş, laik yaşam biçimini özümsemiş, yaratıcı ve üretici kişiler ile iyi ve erdemli yurttaşlar yetiştirmektir.

Günümüzde sosyal devletin belki de en temel ve önemli görevi, temel eğitimin tüm yurttaşlara parasız olarak sunulmasıdır. Bu durum, sadece kişinin niteliklerini ve becerilerini geliştirmek ve toplumsal ve ekonomik yarar üretmek açısından önemli değildir. Bunun yanında, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, devlete ve demokrasiye olan güvenin korunması ve toplumsal adalet, barış ve huzurun sürdürülmesi açısından da çok önemlidir. Bu amaçların gerçekleşip gerçekleşmediğinin sorgulanarak eğitiminin kalitesinin yükseltilebilmesi için, Türk eğitim sisteminin temel sorunlarının açıkça ortaya konması ve tartışılması öncelikle atılması gereken ilk adımdır.

Eğitim'de Temel Sorunlar ve Nedenleri

Nüfus Yapımızın Eğitim Sorunlarımıza Olumsuz Etkisi

Ülkemizin nüfus yapısı, pek çok Avrupa ülkesinden ve komşu ülkelerden farklı olarak oldukça genç bir niteliğe sahiptir. TÜİK verilerine göre nüfusumuzun yüzde 52'si 25 yaş altıdır. Her yıl ilköğretime 1,4 milyon yeni öğrenci başlamaktadır. 2007-2008 eğitim öğretim yılında ilköğretimde okuyan öğrenci sayısı da yaklaşık 11 milyon olmuştur. Bu durum eğitime olan talebin yüksekliğini gözler önüne sermektedir. Yüksek talep var olan eğitim hizmetlerinin yetersiz kalmasına yol açmakta ve sorunları büyütmektedir. Üniversite kapılarında yığılan lise mezunlarına, temel zorunlu eğitimin ve genel olarak lise eğitiminin meslek kazanıma yönelik olmaması da eklenince, mesleksiz ve işsiz genç ordusu ile karşılaşılmaktadır (YÖK, 2005).

Eğitim Düzeyinin ve Okullaşma Oranlarının Düşüklüğü

Ülkemizde yetişkin okur-yazar oranı halen yüzde 90'dır. Bu oran kadınlar için ise yüzde 80'dir. Toplumumuzun ortalama eğitim düzeyi 6 yıldır. Bu sayı kadınlarda ortalama 5 yıla düşerken, erkeklerde ise 7 yıla çıkmaktadır. Okullaşma oranları da benzer olarak düşüktür. İlköğretimde net okullaşma oranları yüzde 90 iken, bu oran ortaöğretimde yüzde 56,5'e, okulöncesinde de yüzde 15'e ve yükseköğretimde ise yüzde 20'ye gerilemektedir.

TÜİK ve DPT verilerine göre halen işgücümüzün yüzde 7'si okur-yazar değildir ve yüzde 65'i ilköğretim mezunudur. İşgücümüzün yüzde 19'u lise-meslek lisesi mezunu iken yalnızca yüzde 10'u ön-lisans ya da lisans eğitimine sahiptir. Bu tablo, sadece yeni neslin eğitimi yanında, yetişkin eğitimi, mesleki eğitim ve sürekli eğitim alanında da sorunlar yaşadığımıza işaret etmektedir.

Eğitimde Bölgelerarası Eşitsizlikler

Tablo 1'de görüldüğü gibi, ülkemizde eğitimde fırsat eşitsizlikleri söz konusudur. En temel insan sermayesi göstergesi olan okuma yazma oranı, kırdan kente göre yarı yarıya düşerek, yüzde 18'e gerilemektedir (DİE, 2000 Yılı Nüfus Sayımı sonuçları). Kentlerin varoş bölgelerinde eğitim kalitesi düşmekte, öğretmen başına düşen öğrenci sayıları ikiye katlanmaktadır. Benzer biçimde, öğretmen başına düşen ortalama öğrenci sayısı Türkiye genelinde 26 iken, bu sayı Doğu illerimizde 57'ye (Şırnak) kadar çıkmaktadır (YKKED, 2007: 58).

Tablo 1. Bölgesel Bazda Eğitim Verileri

Bölge	Okur-Yazar Oranı	Kadın okur - yazar oranı	Üniversite mezunlarının 22 yaş üstü nüfusa oranı	İlkokul kademesinde okullaşma oranı	Lise kademesinde okullaşma oranı	Mes.veTek. liselerde okullaşma oranı
Marmara	92,4	88,1	9,95	115,7	41,1	29,4
İç Anadolu	90,3	85,0	10,31	93,0	41,6	21,7
Ege	89,8	84,2	8,42	100,1	39,7	25,4
Akdeniz	88,2	82,0	8,28	97,7	42,2	16,6
Karadeniz	85,8	78,5	5,92	87,4	31,7	23,0
D. Anadolu	77,7	65,9	6,13	86,4	26,3	9,3
G. D. Anadolu	73,2	60,2	4,99	94,1	27,3	6,6

Kaynak: Tablo, Gül (2007: 183)'den alınmıştır.

Okur-yazarlık oranı bölgeler arasında da ciddi farklılıklar göstermektedir. Okuma-yazma oranı, kişi başına gelirin en yüksek olduğu Marmara Bölgesi'nde yüzde 92,4 iken, Doğu Anadolu Bölgesi'nde yüzde 77,7'ye, Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde ise yüzde 73,2'ye düşmektedir. Marmara Bölgesi'nde yüzde 88,1 olan kadınlarda okur-yazarlık oranı ise Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde, sırasıyla, yüzde 66'ya ve yüzde 60'a

gerilemektedir (TÜSİAD, 2006: 75-76). Eğitimdeki bu tür fırsat eşitsizliklerinin giderilmesi için en temel çözüm yolları; zorunlu temel eğitimin 12 yıla çıkarılması ve sayıları 600'ü aşan YİBO'ların (Yatılı İlköğretim Bölge Okulu) ile PİO'ların (Pansiyonlu İlköğretim Okulu) sorunlarının çözülmesi ve sayılarının artırılmasıdır.

Bölgelerarası dengesizlik tabloda görüldüğü gibi diğer alanlarda da vardır. Örneğin, okullaşma oranlarında bölgeler arasındaki dengesizlik, mesleki ve teknik liselerde daha çarpıcı boyutlara ulaşmaktadır. Mesleki ve teknik liselerde okullaşma oranı Marmara Bölgesi'nde yüzde 29,3'dur. Ancak aynı oran, Doğu Anadolu Bölgesi'nde yüzde 9,3'e, Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde ise yüzde 6,6'ya gerilemektedir.

Eğitime Erişim ve Barınma Sorunu

Ekonomik olanakları yetersiz öğrencilerin eğitim alma haklarını kullanmalarını sağlamak sosyal devlet olmanın ve toplumsal adalet ve fırsat eşitliği ilkelerinin temel gereklerindedir (Okçabol, 2001: 1, 9). Bunun için talep eden tüm öğrencilere her kademedede, ama özellikle orta ve yükseköğretimde yurt olanağı sunmak sosyal devletin temel sorumluluğudur. Ancak, 2006 yılı verilerine göre lise düzeyinde devlet yurdu sayısı sadece 54'tür. Buna karşılık, özel kişilerce, vakıflarca ve cemaatlerce işletilen ve saptanabilen yurt sayısı ise 2.735'tir (Kılıçdaroğlu, 2007: 180). Örgün yüksek öğretimde yer alan 1,5 milyon öğrenci ile yeni kaydolun 400 bini aşkın öğrenci dikkate alındığında, yükseköğretimde 200 bin kişilik yurt kapasitesi çok yetersizdir.

Barınmanın sağlanmasında 1980'lerden bu yana sorumluluklar sosyal devlet yerine, piyasaya, vakıflara ve cemaatlere bırakılmıştır. Bu durum her çağdaş demokrasi gibi Türkiye Cumhuriyeti'nin nitelikli, akılcı ve çağdaş bir eğitim almış, erdemli ve demokrasi kültürünü benimsemiş yurttaş yetiştirme amacıyla örtüşmemektedir. Onun da ötesinde, gelecek nesillerin küçük ve yerel çıkar gruplarının ve dogmatik örgütlerin elinde yetişmesi sonucu; ulusal birlik ve bütünlüğün yitirileceği, evrensel ve ulusal değerlerin, ulusal toplum ve kültür yapısının yıpranacağı gerçeği gözden kaçırılmaktadır.

Eğitimde Cinsiyet Eşitsizlikleri

Ülkemizdeki eğitimin önemli sorunlarından biri de toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Ülkemizde kadınların ve kız çocuklarının eğitimine önem vermek ve erkek ve kadınların eğitime erişimlerinde var olan eşitsizliklerin giderilmesi çağdaş bir eğitim anlayışının önceliği olmalıdır. Ortaöğretim kademesine geçildiğinde kız öğrencilerin oranı yarı yarıya azalmaktadır. Ortaöğretim kademesinde kız öğrenci oranının bu düşüklüğü, doğal olarak, üst eğitim kademelerine ve kadının çalışma yaşamındaki ve kamusal hayattaki konumuna da olumsuz olarak yansımakta ve kadın ile erkek arasında toplumsal ve

ekonomik hayattaki eşitsizlikleri artırmaktadır (TÜSİAD, 2006: 75; Sallan Gül ve Alican, 2007: 70-74).

Ülkemizde yetişkin okur-yazar oranı ve okullaşma oranları kadınlar arasında düşmektedir. 2003-2004 eğitim öğretim yılında ortaöğretim düzeyinde tüm Türkiye'de okullaşma oranı yüzde 66,5'tir. Ancak bu oran kadınlar arasında yüzde 58 iken, erkekler arasında yüzde 75'tir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yüzde 42,7 olan genel okullaşma oranı, erkekler arasında yüzde 56'ya çıkmakta, kadınlar arasında ise yüzde 29'a düşmektedir.

Öğretmen Yetiştirme, Atama ve Özlük Hakları Sorunları

Ülkemizde öğretmen yetiştirme ve yerleştirme-atama sorunları sürmektedir. Çok sayıdaki işsiz eğitim fakültesi mezununa rağmen, öğretmen açığı devam etmektedir. Türkiye'de yaklaşık 185 bin işsiz öğretmen adayına rağmen, 150 bin öğretmen açığı bulunmaktadır (YKKED, 2007: 58-59). Bu açık, vekil ve sözleşmeli öğretmen uygulaması ile formasyonu ve yeterliliği olmayan öğretmen istihdam edilmesi gibi liyakatten uzak ve kayırmacı geçici yöntemlerle kapatılmaya çalışılmaktadır.

Bunun yanında, Milli Eğitim Bakanlığı'nca öğretmenliğe ya da yöneticiliğe İmam Hatip Lisesi mezunu atama konusunda AKP iktidarı döneminde ölçü ve adalet tanınmamaktadır. Beş yıllık iktidarı döneminde AKP hükümetince 7.758 tane din ve ahlak dersi alanında öğretmen ataması yapılırken, bu sayı kimya öğretmenliğinde 231, fizik öğretmenliğinde 230 ve biyoloji öğretmenliğinde 993 öğretmenle sınırlı kalmıştır (YKKED, 2007: 58). Bu açık bir kayırmacılık ve ayrımcılık göstergesidir.

Öte yandan, öğretmenlerin ve öğretim üyelerinin aldıkları ücretler yoksulluk sınırında yer almakta, ek ders ücretleri ile sorun hafifletilmeye çalışılmaktadır. Eğitimcilerin hak ettikleri ve insanca yaşamalarını sağlayacak ücreti, öncelikle temel aylık olarak almalarının sağlanması gereklidir.

Eğitimde Nitelik-Kalite Yetersizlikleri

Genel olarak eğitimde ilkokuldan üniversiteye kadar, azalmaksızın devam eden talep yüksekliğinden kaynaklanan bir eğitimde niteliği sağlayamama ya da çağın, toplumun ve ekonomik sektörlerin gereklerine uygun müfredat geliştirememesi ve kaliteli eğitim verememesi sorunu vardır. Bunun en temel nedenlerinden birisi müfredatla, eğitim anlayışı ve eğitimin verilmiş şekli ile ilgilidir. Çağdaş bir eğitim yaklaşımında, insan karakterini ve insan kapasitesini geliştiren, yetenek inşa eden, yaratıcılığı ve yenilikçiliği teşvik eden, işbirliği ve takım çalışması anlayışını öne çıkaran, hoşgörü ve barış kültürünü besleyen, ezberi değil kavramayı, analitik düşünmeyi, sorgulamayı ve uygulamayı öne çıkaran, eski bilgileri aktarmayı değil araştırmayı, kendi kendine öğrenebilmeyi ve yeni bilgi üretmeyi temel alan yönler geliştirilmelidir. Bunun yanında, diğer temel nitelik sorunları olarak

şunları da sırlamak gerekir: Eğiticilerin niteliği ve niceliği, açılan çok sayıda üniversitede öğretim elemanı yetersizlikleri, mesleki eğitimin yetersizliği, mesleki eğitimin önemsenmemesinin öğrencileri dershanelere ve işsizliğe mahkûm etmesi, yetenek inşası temelli eğitim yerine sınav odaklı eğitim, yarışmacılığı, dershaneciliği, üretime ve yaratıcılığa dönük olmayan ezberci eğitimi, eğitimin evrensel ve ulusal normlardan uzaklaşması, kaynak yetersizlikleri vb.

Mesleki Eğitim Sorunu

Mesleki ve teknik eğitime gereğince önem verilmemesi ve ilk ve ortaöğretimde mesleki yönlendirme konusundaki yetersizlikler kendi başına ciddi bir sorun olduğu gibi, diğer birçok sorunun da ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Yükseköğrenime hazırlığa ve üniversite giriş sınavına odaklanan ortaöğretim, meslek edindirme işlevini gerçekleştirmedi yetersiz kalmaktadır. Bu da piyasaların gereksinim duyduğu ara elemanların yetiştirilmesi görevinin yükseköğrenime devrine yol açmaktadır. Buralarda da mesleki beceri edinemeyen gençler, mezuniyet sonrasında işsiz kalmaktadırlar. Gençler arasında işsizliğin bu adar yüksek olmasının temel nedeni de budur.

Bu sorunların çözümlenebilmesi için, meslek okullarında kalitenin iyileştirilmesi, eğitim-istihdam ilişkisinin kurulması ve mezunlarının iş yaşamına girmelerinin işverenlerle ve işveren kuruluşlarıyla işbirliğine gidilerek desteklenmesi gerekmektedir. Ancak, maliyeti yüksek olan mesleki ve teknik liselerden üniversiteye geçişte, meslek lisesi mezunlarının, kendi alanlarında eğitime devam etmeleri teşvik edilmelidir. İhtiyaç olmadığı halde daha fazla imam hatip lisesi açmak ve bu liselerin istedikleri her fakülteye ve bölüme girmelerinin önünü açmak, ne genel üniversite eğitimi anlayışı ile ne de etkin mesleki eğitim anlayışı ile örtüşmemektedir.

Bunun yanında, mesleki ve teknik liselerin ve genel liselerin türlerindeki aşırılık ve karışıklık, öğrenci ve velileri sağlıklı kararlar almaktan alıkoymakta, kutuplaşmalara, eğitimde verimin ve niteliğin düşmesine ve üniversiteye geçişte sorunların büyümesine yol açmaktadır. Ancak, mesleki eğitimi ve eğitimde nitelik sorununu üniversiteye girişte katsayı sorununa indirgemek, bu çok temel ve yaygın sorunu basite indirgemek ve çözümden esirgemek anlamına gelmektedir. Yapısal sorunları temel alan bir çözüm geliştirilerek, mesleki ve teknik eğitimin ve yönlendirmenin ilköğretimden itibaren yeniden yapılandırılması zorunludur.

Eğitimde Yönetim Sorunu

Eğitim sistemimizin temel sorunlardan biri de yönetim sorunudur (Okçabol, 2001: 78). Milli Eğitim Bakanlığı'nca siyasi kayırmacılıkla, yargı kararlarına aykırı olarak, okul müdürlüklerine bir gecede yapılan atamalar, eğitimde kadrolaşmanın ve siyasal kayırmacılığın niteliğin önüne geçtiğine

işaret etmektedir. Okçabol, eğitimde politika yapımcıların ve yöneticilerin önemli bir bölümünün, birer öğretmen/egitimci gibi davranmadığını; bireyin ve toplumun eğitsel-kültürel-demokratik gelişimini dert etmediğini; eğitim politikasını belirlemede temel derdin imam hatiplilerin önünü açmaya ve özelleştirmeyi pekiştirmeye dönüştüğünü belirtmektedir. Yazar'a göre "laik, demokratik ve sosyal hukuk devleti" anlayışını benimsemiş, "fikri hür, vicdanı hür ve irfanı hür" genç yetiştirme amacı yöneticilerce ve politika yapımcılarca yadsınmaktadır (Okçabol, 2007: 30).

Eğitimde Finans Sorunu ve Özelleştirme

Eğitimde nitelikle ilgili birçok sorunun temelinde finans sorunu yatmaktadır. Özellikle son dönem politikalarla eğitim, bir yandan ticarileştirilmekte ve piyasaya devredilmekte, diğer yandan laik, demokratik bir sosyal devletin ilkelerinden uzaklaştırılarak cemaatlara terk edilmektedir. Ülkemizde özellikle 1983'ten beri uygulanan yeni liberal ekonomi politikaları çerçevesinde özel öğretim kurumları, eğitimde özel sermayenin payının artırılmasının bir yolu olarak görülmekte ve teşvik edilmektedir. Devlet okulları için kaynak ayıramayan iktidarlar, özel okulların finansmanı için ayrılacak kaynakları artırmanın yollarını aramaktadır. Bütçesinin yaklaşık yüzde 25-30'unu sadece iç ve dış borç faizine ayıran bir ülkenin, toplumun devamı, ekonomik gelişme ve verimlilik, fırsat eşitliği, toplumsal adalet, barış ve huzur açısından çok önemli olan ve geleceğe yatırım anlamı taşıyan eğitime yeterli kaynak ayırmaması, bilinçli siyasal bir tercih olabilir ama bunun akılcılığını ve kamusal yarara uygunluğunu kimse iddia edemez.

Bu sorunlar listesi hiç kuşkusuz ki uzatılabilir. Eğitimin sorunlarının çözülerek, çağdaş bir anlayışın ve yönetimin eğitimin her kademesinde geliştirilmesi, eğitimde kalitenin ve erişilirliğin artırılması çok önemlidir. Bu amaçla reformların yapılması, insanımızın ve gelecek kuşaklarımızın mutluluğunun ve refahının sağlanması, toplumsal adalet ve barış ortamının oluşturulması, bölge, cinsiyet, mezhep, sınıf, gelir vb. farklılıklarının aşarak tüm vatandaşlar için eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, demokratik değerleri, laikliği, toplumun ve Cumhuriyetin temel ilke, değerler ve devrimlerini benimsemiş kuşaklar yetiştirilmesi gibi açılardan gereklidir. Bunun yanında, yetişmiş insan gereksiniminin karşılanabilmesi, ülkemizin küreselleşen dünyada rekabet edebilmesi ve gelişebilmesi için de eğitim sorunlarının etraflıca tartışılması ve çözümler geliştirilmesi zorunludur.

AKP Hükümeti'nin Eğitime Yaklaşımı

AKP hükümetinin, iktidara geldiği Kasım 2002 seçimlerinden bu yana, piyasacı ve özelleştirmeci bir yaklaşımla hareket ettiği görülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı; 20 milyonu aşkın öğrenciyeye daha iyi eğitim vermenin yolunu; kamu eğitim kurumlarının sorunlarını çözmede, bu kurumların eğitici açığını gidermede ve eğitimin kalitesini yükseltmede görmemektedir. Bunun

yerine; temel politika olarak özel eğitim kurumlarının ve dershanelerin önünün açılması, sosyal devletin eğitim alanındaki sorumluluklarının piyasaya, sivil toplum örgütlerine ve özellikle de cemaatlere devredilmesi benimsenmiştir. Bu yaklaşım ise, eğitim hakkı başta olmak üzere birçok sosyal hakkın aşınmasına yol açan bir yaklaşımdır. Ayrıca, eğitim kurumlarında zaman içinde gerçekleştirilen atamalarla siyaseten kayırmacı bir tutum sergilenmekte, niteliğe önem verilmemekte ve Cumhuriyet ile çatışma içinde olmak ya da Cumhuriyet felsefesiyle barışık olmamak temel ölçüt olarak öne çıkarılmaktadır.

AKP Hükümeti'nin Uygulamaları

AKP'nin eğitim alanındaki politikaları, stratejileri ve uygulamaları incelendiğinde, birçok sorun ve sıkıntı ile karşılaşmaktadır. Sınav yükünü azaltmayı ve üniversite giriş sınavını kaldırmayı vaat eden AKP iktidarı, tam tersini yapmaktadır. OKS'nin kaldırılıp yerine 6, 7 ve 8'inci sınıflarda Seviye Belirleme Sınavı (SBS) konulması öğrencileri dershanelere daha bağımlı hale getirmiştir. Benzer bir sistem "üniversite giriş sisteminde reform" adıyla dile getirildiyse de uygulanamamıştır. Bu yaklaşım da; okulda eğitimin önemini daha da azaltacak ve dershanelere kaçıışı körükleyecek niteliktedir.

İmam Hatip Lisesi mezunlarını rahatlatmak için, bu liseleri meslek liseleri içinde özel bir kategori gibi alarak üniversitede alanları dışında eğitim alabilmelerinin sağlanması da AKP Hükümeti'nin temel amaçları arasında olduğu anlaşılmaktadır. Bu uygulamalar, sistemde sürekli değişikliklere yol açarak güveni zedelemekte, öğrencilerin ve ailelerin endişelerini daha da artırmakta, eğitimde kaliteye katkı yapmamakta, eğitimin ticarileştirilmesini hızlandırmakta, öğrencileri dershanelere ve kolejlere mahkûm etmekte, ekonomik olarak ailelere yük bindirmekte ve zaten sınırlı olan ulusal kaynakların yanlış kullanılmasına neden olmaktadır. Bunun yanında, bu uygulamalar, eğitimde fırsat eşitliğini ortadan kaldıracak ve sosyal devletin sorumluluklarının ticari eğitim kuruluşlarına ve cemaatlere devrini de hızlandıracaktır.

Milli Eğitim Bakanı Çelik'in son projesi, yurt yapmaktan çoktan vazgeçirilen devleti okul yapmaktan da vazgeçirmeyi öngörmektedir. Bu yeni politikaya göre, mali kaynakları yetersiz olduğu için devlet okul yapmayacak, okul yaptıran girişimcilerden uzun vadeli kiralama yolu ile okul ihtiyacını karşılayacaktır. Ancak, Abbas Güçlü "Yatırımcılardan kiralanan okulların 7 yıllık kira bedelinin binanın gerçek değerine eşit olduğunu ve 7 yılda kiraya ödenen parayla, o okulun yenisinin yapılabildiğini" belirtmektedir. (Abbas Güçlü, Milliyet, 07 Mayıs 2008) Son bir proje de okulların kurulu oldukları arazilerin satılması ve gelir sağlanması projesidir. Bu örnekler, eğitime ticari kaygılarla yaklaşıldığına işaret etmektedir.

Yoksul öğrencilerin eğitim hakkından yararlanmasını sağlamak için bilinen en etkin yol olan, parasız eğitimin sosyal devletçe ülkenin en ücra

köşelerine ve en yoksul kesimlerine kadar ulaştırılması anlayışı yerine, yoksula 10.000 YTL'ye kadar burs verilerek özel okullara yönlendirilmesine çalışılmıştır. Ancak, eleştirilere rağmen 1.000 YTL'ye düşürülerek Milli Eğitim Bakanlığı'nca TBMM'ne getirilen bu öneri kabul görmemiş ve reddedilmiştir. Ancak Milli Eğitim Bakanlığı bu görüşü yeniden dillendirmektedir.

AKP hükümetleri döneminde; 41'i devlet, 9'u da vakıf olmak üzere toplamda 50 üniversitenin kurulmasına olanak sağlanmıştır. Ayrıca yeni 10 hukuk fakültesi kurulmasına onay verilmiştir. Bu gelişmeler eğitim olanaklarının yaygınlaştırılması ve yüksek öğrenime erişimin artırılması açılarından olumludur. Ancak, yeni açılan üniversitelerdeki ödenek, derslik, laboratuvar, öğretim elemanı vb. yetersizlikleri hat safhadadır. Bu girişimler, tabela üniversiteleri yaratmaktadır; yükseköğretimde kaliteyi düşürmektedir; ve üniversite mezunu ama bir mesleki becerisi dahi olmayan işsizlerin sayısını artırmaktadır. Seçim yatırımı olarak üniversite açmak yerine, birçok ekonomik sektörde acil ihtiyaç duyulan ara kademe elemanı, teknik eleman vb. ihtiyacını karşılayacak ve işsizliği azaltacak biçimde mesleki eğitimin yeniden yapılandırılması, yaşam boyu (sürekli) eğitimin ve kariyer planlamasının desteklenmesinin amaçlanması daha yararlı olacaktır.

Açılan bunca üniversiteye rağmen AKP iktidarı döneminde devletçe yurt yapımı durma noktasına gelmiştir. Bu durum, özellikle iyi örgütlü cemaatlerin ülkenin her köşesinde dershane ve yurt işletmeciliği yapabilmeleri için daha iyi fırsatlar yaratmaktadır. Dar gelirli ve yoksul öğrencilere *devlet kapısı yerine cemaat yuvaları* adres olarak gösterilmektedir.

Kızlarımıza en az üç çocuk doğurmayı önermek de, genç çalışma nüfusuna ihtiyacımız olduğunu öne sürmek de dünya ve Türkiye gerçekliklerinden uzak tezlerdir çünkü genç nüfusumuzun oranı ve çalışma çağı nüfusumuz artmaktadır. Ancak, gençler arasında işsizlik sorunu da büyümeye devam etmektedir. Sayın Başbakan bu öneriyi ise aslında işsizliği azaltmak için yapmaktadır. Ancak öneri ataerkildir. Çünkü çözüm erkek işgücüne rakip kadın işgücü oranını azaltma üzerine kuruludur. Bu politika eğitim açısından "haydi kızlar okula" politikasından "haydi kızlar kocaya politikasına" dönüş olarak değerlendirilebilir.

Milli eğitim bakanlığı kadrolaşma iddialarının en yaygın olduğu kurumdur. Bu durum YÖK'de de Cumhurbaşkanı ve YÖK başkanı değişiklikleri sonrasında açıkça ortaya çıkmıştır. YÖK Yürütme Kuruluna yapılan atamalarda ve danışman atamalarında AKP ile doğrudan bağ bulunması ya da Cumhuriyet ile hesaplaşma kastı taşınması en önemli ölçütler olarak öne çıkmıştır. YÖK başkan vekilliğine bir doçentin atanması ise kadrolaşmada sınır tanımamanın ve Cumhuriyet kurumlarından hesap sorma mantığının bir başka örneğini oluşturmuştur. Eski hatalar, başka hatalar yapılarak düzeltilmeye çalışılmakta, sisteme güven yıkılarak yerine kurulmak istenen yeni sisteme zemin hazırlanmaktadır. Siyasal kadrolaşma ve evrensel geçerliliği olan ölçütleri tanımama eğitim sistemimize, çocuklarımıza ve

gençlerimize, ama onun da ötesinde toplumumuza ve geleceğimize zarar verecektir.

Milli Eğitim Bakanı'nca atanan Talim ve Terbiye Kurulu başkanlarından bir türlü memnun kalınmadığı için, görevden almalar ve istifalar yaşanmıştır. En son İrfan Erdoğan, Milli Eğitim Bakanı ile ders programları, müfredat ve ders kitabı içerikleri, ders kitaplarının incelenmesi ve seçimi ile ilgili konularda ters düşünce istifa etmek durumunda kalmıştır. İstifa eden her başkan, "rant" ve "çıkar ilişkilerine" dikkati çekerek, bu ilişkiler önlenmedikçe Talim ve Terbiye Kurulu'nda işlerin düzelemeyeceğini belirtmiştir.

Hükümetin eğitim emekçilerinin örgütlenme ve haklarını dile getirme özgürlüğüne bakışı da olumsuzdur. Bunun en son ve en üzücü örneğini 1 Mayıs'ta hükümetin takındığı sert ve aşağılayıcı tavırda görmekteyiz. Ancak, tüm sendikaların da eğitim alanındaki sorumluluklarının farkına varmaları ve bu alanda daha etkin olmaları zorunludur. 40.000 ile 50.000 varan öğrenci sayısına ulaşan üniversitelere ev sahipliği yapan Anadolu kentlerinde sendikaların emekçi çocuklarına dönük yurt yapmak, barınma ve eğitim sorunlarını kamuoyunun dikkatine sunmak başta olmak üzere doğrudan sorumluluk üstlenmeleri gerekmektedir.

Genel olarak uygulamada, eğitimde laiklik ilkesinden bir uzaklaşma da gözlenmektedir. Değişik illerdeki devlet okullarında din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde, öğrencilere gösterilen "Rabbim geri döndür" adını taşıyan Arapça seslendirmeli ve Türkçe altyazılı videoda, namaz kılmayan bir gencin başına gelenler, pedagoji mantığına ve öğrenci psikolojisine aykırı bir biçimde, Azrail'in bu gencin canını nasıl aldığı şiddet görüntüleriyle yansıtılmıştır. Yine Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı kolejlerde ilkokul çocukları türbanla öğrenim görmektedir. Benzer olarak, AKP Hükümeti, eğitimdeki ve temel haklar alanındaki tüm sorunları bir yana bırakarak, üniversitelerde türban serbestisi düzenlemesini, cemaat temelli dinsel bir özgürlük anlayışı ile, hem de eğitimin başka kademelerinde yasaklamaksızın getirmeye çalıştı. YÖK Başkanı, anayasa değişikliğinin yasalarla ve yönetmeliklerle düzenlenmesini beklemeden bir genelge ile üniversitelerin düzenlemeyi hemen uygulamaya koymasını talep etti. Böyle bir talep, hem hukuk mantığına aykırı idi; hem de üniversitelerde kargaşaya ve endişeye yol açtı. Üniversitelerin tekrardan siyasetin ve ideolojik kamplaşmanın içine çekilmesine zemin hazırladı.

AKP'nin Eğitim Politikalarının Genel Değerlendirmesi

Yukarıda verilen ve sayıları artırılabilir olan örnekler açıklıkla eğitimde ticarileşmeye, piyasalaşmaya, özelleşmeye, cemaat temelliğe kayışa işaret etmektedir. AKP, AB yönelimi ve piyasa temelli yaklaşımı nedeniyle liberal çevrelerden de destek alarak kurduğu egemenliğini, eğitim politikaları aracılığıyla, ekonomik, toplumsal ve ideolojik bir taban da sağlayarak daha da güçlendirmektedir. AKP, demokrasi, AB açılımı, hukuk devleti, özgürlükler gibi söylemleri daha çok kendine yontarak

kullanmaktadır. Çalışmamızın bulguları AKP'nin bu genel durumunun, eğitim alanında da geçerli kılınmaya çalışıldığını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, AKP hükümetinin ticari bir meta durumuna getirdiği eğitim her geçen gün yaralar almaya devam etmektedir. AKP'nin eğitim alanındaki uygulamalarının, eğitimde kaliteyi ve fırsat eşitliğini artırma, mesleki eğitim alanındaki sorunları çözme, dersanelere ve cemaatlara mahkûm edilen ailelerin sorunlarına sosyal devlet sorumluluğuyla yanıt verme, daha çok kızımızı daha fazla eğitim almaya yönlendirme gibi gerçek amaçlara hizmet edip etmediği tartışmalıdır.

Unutulmaması gereken önemli nokta, ülkemizin geleceğinin ancak ve ancak eğitimle teminat altına alınabileceğidir. AKP hükümetinin eğitim sistemimizi içinden çıkılmaz ve geri dönülmez bir noktaya getirmeden önce önlem alınması, bunun için mücadele verilmesi ve daha iyi, eşitlikçi ve sosyal devlet ilkesi çerçevesinde politikalar geliştirilmesi gerekmektedir. Aksi halde AKP'nin eğitim politikalarının vereceği zararların düzeltilmesi onlarca yılımızı alabilir. Bu arada kayıp nesillerin sorumluluğunu kim alacaktır? AKP mi? ABD mi? AB mi? Bir sonraki yazımızda toplumsal adalete katkı yapacak, fırsat eşitliği ve sosyal devlet ilkeleriyle örtüşecek önerilerimizi ortaya koyacağız.

Türkiye'nin Eğitim Sorunlarına Bazı Çözüm Önerileri

Eğitim alanındaki sorunlara dönük çağdaş bir anlayışın ve yönetimin eğitimin her kademesinde geliştirilmesi, gençlerimizin umutlu ve mutlu yetiştirilmesi, geleceğe güvenle bakmaları, refahlarının sağlanması, toplumsal adalet ve barış ortamının oluşturulması, bölge, cinsiyet, mezhep, sınıf, gelir vb. farklılıklarının aşılarak tüm vatandaşlar için eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, demokratik değerleri, laikliği ve Cumhuriyetin temel felsefesini benimsemiş kuşaklar yetiştirilmesi açılarından önemlidir. Ayrıca, geliştirilecek eğitim politikaları ile iyi yetişmiş işgücü gereksiniminin karşılanabilmesi sağlanarak, ülkemizin küreselleşen dünyada rekabet edebilmesi ve gelişebilmesi açılarından da gereklidir.

Eğitimde reform sadece kaynak yaratma açısından yaklaşılarak gerçekleştirilemez. Eğitim sisteminin bütüncül bir şekilde, toplumun, ekonominin, teknolojinin güncel durumuna ve gereklerine göre yeniden yapılandırılması çerçevesinde ele alınması zorunludur. Bu çerçevede, temel haklar ve sosyal devlet anlayışlarının ve fırsat eşitliği ilkesinin bir ürünü olarak herkesin kaliteli devlet eğitimine eşit erişiminin sağlanması, eğitim politikasının öncelikli hedefi olmalıdır. Bu bağlamda, erken çocukluk eğitimi yaygınlaştırılmalı, zorunlu temel eğitim 12 yıla çıkarılmalı ve sayıları 600'ü aşan YİBO'ların (Yatılı İlköğretim Bölge Okulu) ile PİO'ların (Pansiyonlu İlköğretim Okulu) sorunları çözülmeli ve sayıları yeterli düzeye çıkarılmalıdır. Özellikle kırsal alanlarda ve bölgesel eşitsizliğin yoğun olduğu illerde YİBO, PİO ve taşınmalı eğitim uygulamasının yaygınlaştırılması önemli bir kaynak tasarrufu da sağlayacaktır. Ancak bu kurumların yaşadıkları ciddi araç-gereç,

öğretmen eksiklikleri giderilmelidir. Bu uygulamalar, terör yüzünden okulları kapatılan öğrenciler ile hiç okulu bulunmayan ya da maddi durumu zayıf öğrenciler için eğitime erişimini sağlamaktadır. Bu yönüyle bölücü ve gerici yapılara öğrenci kaymasını engellemenin, akılla hareket eden, özerk birey ve Cumhuriyet vatandaşı yetiştirmenin de önemli araçlarıdır.

Mesleki ve Teknik Eğitime İlişkin Öneriler

Okullarda başarı odaklı ve yarışmacı bir eğitim anlayışından öte, birey odaklı ve gelişimsel bir anlayış benimsenmelidir. Bir üst eğitim kademesine geçişte bir önceki eğitimdeki başarı notuna daha büyük ağırlık verilmelidir. Mesleki yönlendirme ilköğretimden başlamalı, mesleki eğitim ve üniversiteye geçiş yeniden yapılandırılmalıdır. İmam Hatip Liseleri'nin fazlası da düz liselere döndürülerek, imam hatip yetiştirme görevi meslek yüksek okullarına bırakılmalıdır. İlköğretimde dini öğretim, temel inanç kurallarını ve ahlaki değerleri içerecek bir yaklaşımla verilmelidir. Orta öğretimde buna evrensel ve tarihi olarak basit bir inançlar ve dinler tarihi de eklenmelidir.

Mesleki eğitimde, piyasanın birikimlerine ve beklentilerine de önem verilmeli ve yeni gelişen sektörlerde gereksinim duyulan ara eleman yetiştirilmelidir. Mesleki eğitim politikasında rekabet gücü yüksek, yaratıcı, üretken, teknolojiyi kullanabilen bireyler yetiştirilmesi hedeflenmelidir.

Mesleki ve teknik eğitimin çekiciliğini sağlamak için, mezunlarının istihdam süreçlerinin de düşünülmesi zorunluluğu bulunmaktadır. Bu daha çok başarılı gencin mesleki ve teknik eğitime yönlendirilmesini de sağlayacaktır. Bu amaçla özel sektörle ve meslek odaları ile işbirliği yapılmalıdır. İşgücü piyasasında zorunlu mesleki sertifikasyon uygulamasına gidilmelidir. Halk eğitim merkezlerinin, sürekli eğitim merkezlerinin ve hatta özel dershanelerin sertifikasyon eğitimi vermeleri ve işyerlerinin sertifikalı eleman çalıştırmaları teşvik edilmelidir.

Sınav Odaklı ve Dershane Merkezli Eğitim Anlayışı Terk Edilmelidir

Öğrenci değerlendirmede ve mesleki yönlendirmede eğitim süreci boyunca rehberlik hizmetlerinin etkinliği artırılmalıdır. ÖSS-OKS gibi sınavlar yerine, merkezi genel yetenek ve genel kültür sınavı yapılarak öğrencilerin değerlendirilmesinde, öğrenciye ait ilk ve ortaöğretim başarı puanları, sosyal-kültürel ve sportif faaliyetleri gibi diğer bilgilerle beraber ele alınmalı ve sınavın öğrenci seçme ve yerleştirmedeki ağırlığı azaltılmalıdır. Böylece, okul birincisi olup, bir-kaç saatlik sınav sonucunda hiçbir yere giremeyen başarılı gençlerin kazanılması, devlet okullarının ciddiyetinin ve öneminin sağlanması, sistemde sınav odaklılıktan kaynaklanan çarpıklıklarının giderilmesi de sağlanacaktır. Ayrıca, genellikle dershaneçilerce takip edilen ama devlet okullarında da yaygınlık kazanan sınav stratejiciliği ve sınav odaklı eğitim anlayışından uzaklaşmaya olanak sağlanacaktır.

Bu çözümlere, sistemde çok ağırlıklı bir konuma gelen dersane sahiplerinin ve çalışanlarının karşı çıkışlarını sınırlandırmak için, dersanelerin, dil eğitimi, mesleki ve teknik eğitim, kişisel gelişim ve iletişim eğitimi, kariyer danışmalığı ve sertifikasyon veren özel istihdam büroları şeklinde yeniden örgütlenmeleri, yetişkin eğitimi merkezlerine dönüşmeleri ve birleşerek meslek yüksek okulu ya da üniversite açmaları teşvik edilmelidir. Üniversiteler sadece uzman, araştırmacı ve diğer profesyonel mesleklere hazırlayan kurumlar olmanın ötesinde, kamu yönetiminin zayıflayan konu karşısında girişimci yetiştirmeye de önem vermelidir.

Bilgi Teknolojilerinin Eğitimdeki Rolü Artırılmalıdır

Özellikle bilgi teknolojilerinin sağladığı olanaklardan eğitimde de hızlı ve yaygın bir biçimde yararlanılmalıdır. Bu, bölgeler arası dengesizlikleri gidermek, eğitimin etkinliğini ve kalitesini artırmak, ekonomik sektörlerin ihtiyaçlarına uygun işgücü yetiştirmek, sürekli eğitim, yetişkin eğitimi gibi alanlarda etkinliği artırmak, işsiz gençlere hızlı meslek kazandırmak ya da onları kısa sürede işe yerleştirmek gibi katkılar da sağlayacaktır. Özel dersanelerin ve meslek yüksekokullarının da bu konulara eğilmeleri teşvik edilebilir. Bu alanda yapılacak çalışmalar ilk etapta masraflı gibi görünse de, hem çok kısa sürede kendini amorti edebilen hem de yerel, bölgesel ve ulusal işgücüne, ekonomiye ve işsizlik sorununa çözümler üretebilen yatırımlardır. Bu yatırımlar ayrıca, nüfusun değişen ve artan ihtiyaçlarına ve hızlı yanıt verilebilmesine de olanak sağlayacaktır.

Eğitime Yeterli Kamusal Kaynak Ayrılmalıdır

Eğitime ayrılan kamusal kaynaklar yetersidir. Devletin içinde bulunduğu borç yükü, toplumumuzun nüfus yapısı ve göçler de bu sorunu körüklemektedir. Ancak, eğitimin kamusal niteliği, toplumsal, kültürel ve ekonomik olara vazgeçilmezliği dikkate alınmalıdır. Sosyal devlet anlayışı bağlamında eğitimin finansmanı yeniden yapılandırılmalıdır. Milli Eğitim Bakanlığı, ulusal standartları belirleyen ve ulusal düzeyde kaynak dağılımında adaleti sağlayan merkezi bir otorite rolünü korumakla birlikte, okullara kendi ihtiyaç ve önceliklerini sağlamak üzere esneklik tanınmalıdır. Ayrıca, özel sektörün yukarıda belirtilen yüksek öğretim, mesleki eğitim, sertifikasyon, sürekli eğitim, yetişkin eğitimi, mesleki yönlendirme ve istihdam konularında yatırımları ve kamu ile işbirliği özendirilebilir.

Yurt Olanakları Artırılmalıdır

Anaokulu, yatılı okul ve yurt yapımında kaynağa ihtiyaç olduğu kesindir. Devletin barınma sorununu piyasaya ve cemaatlara terk etmesi, Cumhuriyet, sosyal devlet, laik eğitim ve demokrasi anlayışı ile bağdaşmamaktadır. Ancak, devlete destek amaçlı birkaç öneri yapılabilir.

Örneğin, hayırsever vatandaşların ve halkın okul yapımına katkıda bulunmasının, cami ya da çeşme yaptırmak, hacca ya da umreye gitmek gibi kutsal bir görev olduğu konusunda bilgilendirilmesi gerekir. Ayrıca, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren kurulan yatılı okullar, zorunlu eğitimin tüm ülke sathında erişilebilir kılınmasına, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasına, bölgesel dengesizliklerin aşılmasına, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve okula devamın sağlanmasına önemli katkı sağlayacaktır. Özellikle kırsal alanlarda ve bölgesel eşitsizliğin yoğun olduğu illerde YİBO, PİO ve taşımali eğitim uygulamasının yaygınlaştırılması önemli bir kaynak tasarrufu sağlayacaktır. Ancak yeni açılan üniversitelerde en önemli sorunların başında barınma sorunu gelmektedir. TOKİ ile işbirliği içinde yeni üniversite olan ya da barınma olanakları yetersiz olan diğer üniversitelerde yurt yapımına öncelik verilmelidir.

Kadrolaşma ve Öğretmen Açığı Sorunları Çözülmalıdır

Vekil ve sözleşmeli öğretmen kullanarak, nitelikli ve kadrolu öğretmen alımından kaçınmak eğitimde kalitenin düşmesine yol açmaktadır. Ayrıca, felsefe grubu derslerinde var olan öğretmen açığının din dersi öğretmenleri ile kapatılması da eğitimin mantığına aykırı, kadrolaşmanın ve ideolojik endişelerin ürünü bir uygulamadır. Okul yöneticilerinin, iktidar yanlısı olma, İHL mezunu ya da eşinin kapalı olması gibi kriterlere göre atamaya yapılması da eğitimde yönetim sorunlarına, hizmet kalitesinde ve dolayısıyla da eğitimin kalitesinde düşüşe yol açmaktadır.

Sonsöz

Sonuç olarak, eğitim alanında gelecek nesillerin sorumluluğunu sosyal devlet almaya devam etmelidir. Eğitim hakkı insanlığın en temel haklarından ve sosyal devlet bu alandaki temel sorumluluğundan vazgeçmemelidir. Özellikle coğrafi, ekonomik vb. olarak dezavantajlı bölgelere ve kesimlere eğitimin erişilebilir kılınmasını sağlamak yükümlülüğü, sosyal devlet anlayışının ve eğitim hakkının en önemli ayağıdır. Bu, hiçbir biçimde eğitimde piyasa süreçleri ve aktörleri olamaz anlamı taşımaz. Ancak, sosyal devletin sorumluluk üstlenmesi, sosyal adaleti ve fırsat eşitliğini, toplumsal birlik, dayanışma ve huzuru sağlamak açısından önemlidir.

Kaynakça

- Gül, H., 2007, "Türkiye'de Eğitimde Finans Sorunu ve Nedenleri", içinde *Eğitimde Reform ve Finans Sorunu Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, der. Sallan Gül, S. & Gül, H., s. 183-199, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları, Isparta.
- Kılıçdaroğlu, K., 2007, "Kamu Yönetiminde Reform Çabaları, Özelleştirme ve Eğitimde Finans Sorunu", içinde *Eğitimde Reform ve Finans Sorunu Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, der. Sallan Gül, S. & Gül, H., s. 175-182, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları, Isparta.

- Okçabol, R., 2007, "17. Milli Eğitim Şurası", *Yeniden İmece*, 4 (14), Şubat.
- Okçabol, R., 2001, *Eğitim Hakkı: Gerçekleşmeyen Bir İlke*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- Sallan Gül, S. & Alican, A., 2007, "Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Sorunu: Fırsat Eşitliği Yeterli mi?", *Yeniden İmece*, 4 (14), Şubat.
- TÜSİAD, 2006, *Eğitim ve Sürdürülebilir Büyüme: Türkiye Deneyimi, Riskler ve Fırsatlar*, Yay. No, TÜSİAD-T-2006-06-420, İstanbul.
- YKKED, 2007, "Özgürlük ve Demokrasi İçin Kapsamlı bir Eğitim Reformu Acildir: Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği'nin 2007-2008 Eğitim Öğretim Yılı'na İlişkin Basın Açıklaması", *Yeniden İmece*, 4 (16), Eylül.
- YÖK, 2005, *Mesleki ve Teknik Eğitimin Bugünkü Durumu*, http://www.yok.gov.tr/egitim/endustriyel/myo_durumu.doc.

